

การพัฒนาการตลาดและการท่องเที่ยวของธุรกิจชุมชนเพื่อการยกระดับผู้
วิสาหกิจชุมชน กรณีศึกษา : ชุมชนเทศบาลเมืองแกนพัฒนา อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

The Development of Community Marketing and Tourism to Enhance to Small Business Enterprise of
Muangkaen Municipality, Maetaeng District, Chiang Mai Province.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์มานพ ชุ่มอุ้น

สาขาวิชาการตลาด คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
202 ถนนช้างเผือก ตำบลช้างเผือก อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

E-mail : manop_teya@hotmail.com

บทคัดย่อ

การพัฒนาการตลาดและการท่องเที่ยวของธุรกิจชุมชนเพื่อการยกระดับผู้วิสาหกิจชุมชน ภูมิศึกษา : ชุมชนเทศบาลเมืองแกนพัฒนา อำเภอมะแม่ง จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ด้านการตลาดและการท่องเที่ยว และเพื่อพัฒนาการจัดการด้านการตลาดและการท่องเที่ยวของธุรกิจชุมชน อันจะนำไปสู่การยกระดับเป็นวิสาหกิจชุมชนของเทศบาลเมืองแกนพัฒนา อำเภอ แม่แม่ง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งจะช่วยให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืนต่อไป การวิจัยใช้เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการจัดทำเวทีชุมชน โฟกัสกรุป การสังเกต การสัมภาษณ์แบบกึ่ง โครงสร้างกับสมาชิกและแกนนำกลุ่ม แบบวิเคราะห์เอกสาร การศึกษาดูงาน และการจัดโครงการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ ผลการศึกษา พบว่า

(1) **กลุ่มรวมใจพอเพียง** เป็นกลุ่มที่ผลิตสินค้าชุมชน ได้แก่ เห็ดโคนน้อย เห็ดนางฟ้า ปูยชีวภาพ และถ่านไม้ กลุ่มเติบโตมาจากการผลิตเพื่อการบริโภคในครัวเรือนซึ่งหลังจากร่วมกิจกรรมการวิจัย ธุรกิจชุมชนของกลุ่มมีความเจริญเติบโตเพิ่มขึ้นจึงทำให้กลุ่มเพิ่มกำลังการผลิตเห็ดและขยายโรงเรือนที่ถาวรเพิ่มขึ้น มีการสร้างเอกลักษณ์และการจดจำให้กลุ่มด้วยการมีสื่อประจำกลุ่ม มีการทำสื่อ ๓ จุดขาย การกำหนดโครงสร้างองค์กรทางการตลาดใหม่ ตลอดจนมีการพัฒนาและปรับปรุงที่ทำการกลุ่มให้ดูน่าเชื่อถือ และมีแผนพัฒนาการผลิตเห็ดลม การเลี้ยงกบและลูกกบ สำหรับสร้างรายได้ในอนาคต จึงทำให้กลุ่มมีศักยภาพ ความเข้มแข็ง และมีขีดความสามารถมากกว่าทุกกลุ่มที่ร่วม โครงการทั้งด้านการตลาด การขาย การบริหารจัดการกลุ่มและความร่วมมือในกลุ่ม และผู้นำกลุ่มมีความเข้มแข็ง ยุติธรรม มีมุมมองและวิสัยทัศน์ในการพัฒนาธุรกิจของกลุ่มให้ก้าวต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง มีการพัฒนาคุณภาพของสินค้าและปรับปรุงเทคนิคและวิธีการผลิตอย่างต่อเนื่อง และเป็นกลุ่มที่ถ่ายทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการเพาะเห็ดและการทำปูยชีวภาพสู่เยาวชนด้วย จึงเป็นกลุ่มที่สามารถจะพัฒนาไปสู่ความเป็นวิสาหกิจชุมชนต้นแบบที่ยั่งยืน เป็นศูนย์เรียนรู้ในการดำเนินธุรกิจบนฐานเศรษฐกิจพอเพียง และเป็นแหล่งศึกษาดูงานได้เป็นอย่างดี

(2) **กลุ่มผู้ผลิตแคหมูไร่มัน** จะผลิตสินค้าหลัก คือ แคหมูมัน โดยรวมตัวกันของสมาชิกในชุมชนเพียงไม่กี่คน กลุ่มนี้จะมีกำลังการผลิตที่ไม่สม่ำเสมอ จะหยุดผลิตเมื่อต้องมึงงานหลัก คือการเกษตร ทำให้สินค้าไม่สามารถจำหน่ายได้ตลอด ประกอบกับสมาชิกที่รวมกลุ่ม ก็ได้จัดโครงสร้างการบริหารงานที่ชัดเจนมีเพียงหัวหน้ากลุ่มที่ตั้งขึ้นมาเพื่อดูแลสมาชิก แต่ก็มีได้มีการประชุมที่บ่อยครั้งนัก ทำให้สมาชิกที่รวมกลุ่ม ได้รับรายได้จากการผลิตไม่สูงนัก จึงไม่มีแรงจูงใจในการทำงานกลุ่ม ซึ่งทางหัวหน้ากลุ่มยังไม่พร้อมที่จะพัฒนาและขยายตลาด แต่ก็จะนำเอาองค์ความรู้ที่ได้ ความช่วยเหลือด้านการตลาดในช่วงทำวิจัย แต่กลุ่มก็จะนำเอาองค์ความรู้ที่ได้ไปใช้ในอนาคตต่อไป เมื่อกลุ่มมีความพร้อมด้านเงินทุนและสมาชิกมากกว่านี้

(3) **กลุ่มแปรรูปผลผลิตการเกษตร บ้านซ้อแล** เป็นกลุ่มที่ผลิตสินค้าหลัก คือ กระเทียมดอง โดยสมาชิกกลุ่มจะผลิตกระเทียมดองที่บ้านของตน จากนั้นจึงนำมาจำหน่ายยังร้านค้าในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นร้านค้าขายสินค้าอุปโภคบริโภคทั่วไป ด้านการรวมกลุ่มยังไม่มึระบบการบริหารจัดการกลุ่มที่ชัดเจน อีกทั้งกลุ่มนี้เคยได้รับความช่วยเหลือด้านการสร้างตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์จากหน่วยงานอื่นมาก่อน ทำให้กลุ่มต้องการเพียงการสานต่อการพัฒนาตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์เดิมให้สามารถสื่อสารไปยังกลุ่มตลาดเป้าหมายที่ชัดเจนขึ้น และสื่อถึงเอกลักษณ์ของสินค้าให้มากขึ้น

ด้านการบูรณาการสินค้าชุมชนเข้ากับการท่องเที่ยวชุมชนนั้น พบว่า เมืองแกนพัฒนาเป็นชุมชนที่มากด้วยความอุดมสมบูรณ์ของน้ำ เพราะตั้งอยู่ใกล้กับเขื่อนแม่งัด มีการเพาะปลูกสินค้าเกษตรที่ได้ผลผลิตเป็นอย่างดี ชุมชนมีวิถีการดำเนินชีวิตที่มีเอกลักษณ์ และที่สำคัญมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ วัฒนธรรม และสถาปัตยกรรม

ที่หลากหลาย มีเตาเผาอินทิลซึ่งเป็นเตาเผาโบราณ ที่สะท้อนถึงประวัติศาสตร์ของอารยธรรมล้านนา จึงเหมาะที่จะบูรณาการเข้าสู่การท่องเที่ยวในเชิงวัฒนธรรมหรือเชิงการเกษตรในรูปแบบการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ หรือการท่องเที่ยวทั่วไป โดยเชื่อมโยงกับหมู่บ้านการท่องเที่ยวอื่น เช่น โฮมสเตย์บ้านแม่กำปองสำหรับจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวร่วมกัน แต่ทั้งนี้ชุมชนเมืองแกนพัฒนา จะต้องเตรียมพร้อมในการเป็นเจ้าบ้านที่ดีสำหรับต้อนรับนักท่องเที่ยว และใช้ความมีไมตรีจิตที่ดีของคนในชุมชน เป็นจุดแห่งการท่องเที่ยว มีการจัดเตรียมที่พักอาศัยไว้คอยบริการนักท่องเที่ยวที่สะอาด สะดวกและปลอดภัย และต้องมีแผนในการนำเอาสินค้าชุมชนเข้าไปจำหน่ายในเส้นทางท่องเที่ยว หรือโปรแกรมการท่องเที่ยวจึงจะทำให้การดำเนินธุรกิจชุมชนประสบความสำเร็จได้

บทนำ

จากยุทธศาสตร์การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคม เพื่อเป็นฐานที่มั่นคงของประเทศ ด้วยกรอบแนวความคิดด้านการบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็ง อาทิ การจัดองค์ความรู้ชุมชน และระบบการเรียนรู้ อย่างครบวงจร การสร้างความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชน อาทิ การรวมกลุ่ม และการนำเอาภูมิปัญญาของท้องถิ่น มาสร้างสรรค์คุณค่าให้กับสินค้าและบริการและด้านการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนให้อยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูล จึงกำหนดแนวความคิดของการวิจัยตามยุทธศาสตร์ ดังนี้

1. การบริหารจัดการตลาด จากสภาพของการแข่งขันทางธุรกิจและการบริการด้านการท่องเที่ยว ทำให้การท่องเที่ยวทั้งในระดับประเทศ หรือระดับชุมชน ต้องพยายามค้นหาความต้องการของตลาด และพัฒนา รูปแบบการท่องเที่ยวให้ตรงกับความต้องการของผู้บริโภคที่เป็นเป้าหมายให้มากที่สุด ทั้งจำเป็นต้องสร้างตราบริการ และนำเอาการตลาดสายสัมพันธ์มาใช้กับกลุ่มลูกค้า มีการแบ่งส่วนตลาด และการเลือกตลาดเป้าหมายที่ชัดเจน

2. การสร้างคุณค่าให้กับสินค้าและบริการ ในการสร้างคุณค่าให้กับบริการและสินค้านั้นต้องเป็นคุณค่าที่ได้รับการยอมรับจากลูกค้าด้วย เช่น การสร้างความแตกต่างในตัวสินค้าและบริการของชุมชน อาทิ พัฒนา บริการให้แตกต่างหรือดีมากขึ้น หรือการเพิ่มบริการเสริม รวมไปถึงการสร้างจุดแห่งการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชน

3. การบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว แม้การท่องเที่ยวจะสร้างรายได้เป็นจำนวนมากแก่ประเทศ หรือท้องถิ่นก็ตาม แต่ก็อาจเกิดผลทางลบต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมได้ ทำให้ชุมชนต้องร่วมมือกันในการวางแผนพัฒนา และการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวของตนอย่ามีประสิทธิภาพ

จากข้อมูลของสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ที่ได้ศึกษาข้อมูลจากยุทธศาสตร์ การพัฒนาตำบล ร่วมกับการประชุมกลุ่มแบบเน้นเป้าหมาย จากผู้นำชุมชน ประชาชน รวมทั้งผู้มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน ซึ่งเมื่อนำมาวิเคราะห์ประเด็นปัญหาและความต้องการ พบปัญหาและความต้องการของชุมชน ที่การวิจัยจะสามารถเข้าไปเพิ่มขีดความสามารถและศักยภาพชุมชน รวมทั้งให้องค์ความรู้ให้ชุมชนได้ ก็คือ ชุมชนยังขาดความรู้ด้านการตลาดและการจัดการที่จะนำไปใช้ในการดำเนินธุรกิจชุมชนที่ทำอยู่ และกลุ่มต่าง ๆ ในท้องถิ่น ยังขาดศักยภาพในการดำเนินงานหรือการบริหารจัดการกลุ่มที่ดี ประกอบกับกลุ่มเรื่องที่ควรวิจัยอย่างเร่งด่วน ตามนโยบายและยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัยที่ต้องการพัฒนาองค์ความรู้และนวัตกรรมจากท้องถิ่นสู่สากล โดยมุ่งเน้นให้ทำวิจัยเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ควบคู่กับภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสร้างความมั่นคงในการดำรงชีวิต ขจัดความยากจน การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน และวิสาหกิจชุมชนจากท้องถิ่นสู่สากล โดยร่วมมือกับเครือข่ายการวิจัยในระดับท้องถิ่นและภูมิภาค จึงได้พบความต้องการด้านเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนเมืองแกนพัฒนาที่ต้องการได้รับความช่วยเหลือเพิ่มเติมอีก ดังนี้

การพัฒนาการตลาดและการท่องเที่ยวของธุรกิจชุมชนเพื่อการยกระดับสู่วิสาหกิจชุมชน

กรณีศึกษา : ชุมชนเทศบาลเมืองแกนพัฒนา อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

1. ความต้องการสร้างและพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวภายในชุมชน
2. ความต้องการได้รับองค์ความรู้ทางการตลาด และการจัดการสินค้าชุมชนและสินค้าทางการเกษตร ทั้งนี้เพื่อป้องกันภาวะสินค้าล้นตลาดภายในชุมชน
3. ความต้องการในองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่ดีของชุมชน
4. ความต้องการที่จะได้รับการส่งเสริมและยกระดับธุรกิจชุมชนสู่การเป็นวิสาหกิจชุมชน (SMEs) ที่เข้มแข็ง และสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาธุรกิจชุมชนเพื่อการยกระดับสู่การเป็นวิสาหกิจชุมชนต้องอาศัยระบบการจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนให้มีมาตรฐานการท่องเที่ยว คือ การจัดระบบการให้ความสะดวกและการช่วยเหลือแก่นักท่องเที่ยว ร้านอาหารต้องมีมาตรฐานด้านราคา ความสะอาด ห้องน้ำที่บริการลูกค้าต้องสะอาด มีที่รองรับขยะและการจัดการขยะที่ดี ความสะอาดรอบ ๆ แหล่งท่องเที่ยว โครงสร้างพื้นฐาน เช่น ที่จอดรถ และอาคารอำนวยการ การบริการที่มีคุณภาพ มีหน่วยรักษาความปลอดภัย มีศูนย์ข้อมูลท่องเที่ยวในชุมชน มีกิจกรรมเสริมในแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน และความสะอาดในการแต่งกายของพ่อค้าและแม่ค้าที่จำหน่ายสินค้าด้วย

การวิจัยครั้งนี้ยังมุ่งเน้นการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากรของชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ทั้งนี้เพื่อผลักดันให้สินค้าและการท่องเที่ยวของชุมชน มีทิศทางในการพัฒนาที่ดีขึ้น และมีศักยภาพในการแข่งขันที่สูงขึ้นกว่าเดิม โดยสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของการพัฒนาประเทศและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อันนำไปสู่การกำหนดวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้

1. สอดรับกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ 4- 10 จากแผนปฏิบัติการไทยเข้มแข็ง 2555 ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สรุปภาพรวมโครงการภายใต้แผนฟื้นฟูเศรษฐกิจ ระยะที่ 2 ในส่วนของการฟื้นฟูการท่องเที่ยวว่า จะมุ่งฟื้นฟูด้านการสร้างภาพลักษณ์ การส่งเสริมตลาดท่องเที่ยว การสร้างสรรคสินค้าใหม่ การฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว และการปรับปรุงมาตรฐานการท่องเที่ยว เพราะถือว่าการท่องเที่ยว คือ หนทางสำคัญของการนำรายได้กระแสเงินสดเข้าสู่ประเทศ ทำให้รัฐบาลกำหนดนโยบายในการส่งเสริมคุณภาพและมาตรฐานของการบริการ เพิ่มความหลากหลายของรูปแบบการให้บริการและการท่องเที่ยว และยกระดับความสามารถในการแข่งขันของการท่องเที่ยว อาทิ ปรับปรุงและพัฒนาปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นต่อการเพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการ จัดให้มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกันพัฒนาศักยภาพของการท่องเที่ยว เร่งรัดให้ผู้ประกอบการธุรกิจบริการมีความรู้และทักษะทั้งภาษาและมาตรฐานการบริการ

2. สอดรับกับแผนพัฒนาของเทศบาลเมืองแกนพัฒนา ที่มีนโยบายการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ คือ สนับสนุน ส่งเสริม และพัฒนาสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ พัฒนาและส่งเสริมการให้ความรู้ในวิชาการและประสบการณ์แก่ประชาชน การเพิ่มพูนความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพและกระจายรายได้อย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ การขยายโอกาสและช่องทางการตลาดเพื่อจำหน่ายสินค้าชุมชนและผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร และส่งเสริมสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และเชิงประวัติศาสตร์ โดยใช้แนวทางการขับเคลื่อนเศรษฐกิจแบบพอเพียงเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน นอกจากนี้การวิจัย ยังสัมพันธ์กับยุทธศาสตร์ของเทศบาลในด้านการพัฒนาการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และสืบสานศิลปวัฒนธรรม จารีต ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ด้านการตลาดและการท่องเที่ยวให้กับชุมชนในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองแกนพัฒนา อำเภอมะเแตง จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อพัฒนาการจัดการด้านการตลาดและการท่องเที่ยวของธุรกิจชุมชน อันจะนำไปสู่การยกระดับเป็นวิสาหกิจชุมชนของเทศบาลเมืองแกนพัฒนา อำเภอมะเแตง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งจะช่วยให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืนต่อไป

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ด้านการตลาดและการท่องเที่ยว และเพื่อพัฒนาการจัดการด้านการตลาดและการท่องเที่ยวของธุรกิจชุมชน อันจะนำไปสู่การยกระดับเป็นวิสาหกิจชุมชน และช่วยให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืนต่อไป การดำเนินการวิจัยจะเป็นรูปแบบของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ใช้กรอบการดำเนินการศึกษาตามแนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน และที่มุ่งเน้นไปที่การวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการจัดทำเวทีชุมชน การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การทำโฟกัสกรุป การศึกษาดูงานด้านการตลาด การขาย การท่องเที่ยวและการผลิตแบบวิเคราะห์เอกสาร และการจัดโครงการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

เนื่องจากการวิจัยในเชิงคุณภาพ ดังนั้นการวิเคราะห์ข้อมูลจึงเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์ข้อมูลปฐมภูมิ จะวิเคราะห์และสรุปผลจากการจัดทำเวทีชุมชน การทำโฟกัสกรุป การศึกษาดูงาน การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การทำโฟกัสกรุป และการจัดโครงการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม แล้วนำมากำหนดเป็นกรอบสำหรับการพัฒนาและการจัดกิจกรรม และการโครงการช่วยเหลือที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ แล้วรายงานผลเป็นการบรรยายประกอบการวิเคราะห์ ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิ ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาและรายงานผลด้วยการบรรยายประกอบการวิเคราะห์

ผลการวิจัยและการอภิปราย

1. **กลุ่มรวมใจพอเพียง** เป็นกลุ่มที่เมื่อวิเคราะห์จากข้อมูลต่าง ๆ ที่รวบรวมจากการทำกิจกรรมการวิจัยแล้ว จะมีศักยภาพและความเข้มแข็งมากกว่าทุกกลุ่ม ทั้งด้านการตลาด การขาย การบริหารจัดการกลุ่ม รวมถึงความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของคนในกลุ่ม และมีทิศทางของการพัฒนาที่จะก้าวไปสู่ความเป็นวิสาหกิจชุมชนต้นแบบที่ยั่งยืน เป็นแหล่งเรียนรู้ แหล่งศึกษาดูงานแบบเศรษฐกิจพอเพียงของเมืองแกนพัฒนาได้ต่อไป กลุ่มนี้จะเริ่มต้นการผลิตเพื่อการอุปโภคบริโภคในครัวเรือนก่อน ต่อมาเมื่อปริมาณผลผลิตมีมากขึ้น จึงนำออกไปจำหน่ายในชุมชนและเมื่อเติบโตต่อไปก็จะขยายตลาดไปยังภายนอกชุมชน และในระหว่างการทำวิจัยที่ผ่านมา ทางกลุ่มก็มิได้หยุดยั้งที่จะพัฒนากลุ่มให้ก้าวต่อไป ปัจจุบันจะผลิตทั้งเห็ดโคน เห็ดนางฟ้า และมีแผนจะขยายไปเพาะเห็ดลม เพื่อให้เกิดผลผลิตเห็ดตลอดปี พร้อมพัฒนาระบบการผลิตและเพิ่มจำนวนโรงเพาะเห็ดที่ได้มาตรฐานและถาวร

ภาพที่ 1 ตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์ที่จะใช้สำหรับการตลาดของกลุ่มรวมใจพอเพียง

นอกจากนี้ ยังมีการผลิตปุ๋ยชีวภาพและถ่านไม้เป็นรายได้เสริมอีกทางหนึ่งด้วย และในอนาคตมีแผนที่จะทำบ่อสำหรับเลี้ยงกบและเลี้ยงลูกกบ (ลูกอ๊อด) เพื่อเพิ่มรายได้ของกลุ่มให้มากขึ้น เนื่องจากกลุ่มมีสถานที่สำหรับทำบ่อเลี้ยงแบบมาตรฐานได้จำนวนหลายบ่อ พร้อมทั้งได้ปรับปรุงสถานที่ดำเนินการใหม่ ทั้งนี้เพื่อสร้างความเชื่อมั่นแก่กลุ่มผู้บริโภค ผู้มาศึกษาดูงาน หรือนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หรือสำหรับการจัดกิจกรรมต่าง ๆ และได้สร้างเอกลักษณ์ให้กับกลุ่มด้วยการจัดทำเสื้อประจำกลุ่ม จัดโครงสร้างขององค์กรตามหน้าที่ใหม่ ทั้งนี้เพื่อง่ายต่อการบริหารงาน การตั้งการและการติดตามงาน และการพัฒนาสื่อ ณ จุดขาย เพื่อสร้างการจดจำให้กับกลุ่มลูกค้าหรือแขกผู้มาเยี่ยมชมเยือนกลุ่มรวมใจพอเพียง สำหรับการถ่ายทอดองค์ความรู้จากการวิจัยสู่ชุมชนนั้น กลุ่มได้นำเอาสิ่งที่ได้รับจากการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อกับชุมชน โดยได้นำเอาผลจากการพัฒนาการตลาด มาถ่ายทอดเป็นภูมิปัญญาการทำปุ๋ยชีวภาพ และการเพาะเห็ดสู่เยาวชนและนักเรียนของโรงเรียนบ้านซ้อแล ซึ่งถือว่าเป็นการปลูกฝังการประกอบอาชีพให้กับเยาวชนได้มีทักษะทางการอาชีพ และจะนำไปสู่การสร้างอาชีพให้กับพวกเขาต่อไปในอนาคต

2. กลุ่มผู้ผลิตแคบหมูไร้มัน เป็นกลุ่มที่รวมตัวกันเพียงชั่วคราว ไม่มีโครงสร้างองค์กรที่ชัดเจน การนัดหมายประชุมกลุ่มจะเป็นบางครั้งเท่านั้น โดยกลุ่มจะรวมตัวกันผลิตแคบหมูไร้มันออกจำหน่ายในตลาดชุมชน ในช่วงที่สมาชิกกลุ่มว่างเว้นจากการทำอาชีพหลัก และจะหยุดการผลิตในช่วงทำนา ทำสวน หรือทำไร่ เมื่อวิเคราะห์ถึงสาเหตุที่กลุ่มนี้ยังไม่เติบโตเท่าที่ควร ก็อาจเป็นเพราะรายได้จากการขายแคบหมูไร้มันในแต่ละเดือนมีน้อยมาก หรือในช่วงที่ไม่มีการผลิตแคบหมูไร้มันออกสู่ตลาด สมาชิกก็จะไม่ได้รับรายได้ ทำให้ผลประโยชน์ที่สมาชิกได้รับจึงน้อยตาม ส่งผลให้สมาชิกกลุ่มไม่เห็นถึงรายได้ที่จะช่วยจุนเจือครอบครัวของพวกเขา อีกทั้งกลุ่มก็ไม่มีสมาชิกใหม่เพิ่มขึ้นแต่อย่างใด ทำให้การเติบโตของกลุ่มผู้ผลิตแคบหมูไร้มันเติบโตช้ามาก ประกอบกับ ชุมชนที่จะเข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง มักจะพิจารณาก่อนตัดสินใจเข้าร่วมกลุ่มว่า หากเป็นสมาชิกกลุ่มแล้วพวกเขาจะได้รับผลตอบแทนอย่างไรบ้าง คຸ້ມຄ່າหรือคຸ້ມกับเวลาหรือไม่ ซึ่งจากเหตุผลที่กล่าวมา ทำให้กลุ่มยังไม่ต้องการความช่วยเหลือด้านการตลาดในช่วงทำวิจัย แต่อย่างไรก็ตาม กลุ่มก็จะนำเอาองค์ความรู้ที่ได้ไปใช้ประโยชน์ในอนาคตต่อไป เมื่อกลุ่มมีความพร้อมด้านเงินทุนและบุคลากร

การพัฒนาการตลาดและการท่องเที่ยวของธุรกิจชุมชนเพื่อการยกระดับสู่วิสาหกิจชุมชน

กรณีศึกษา : ชุมชนเทศบาลเมืองแกนพัฒนา อำเภอมะแม่ง จังหวัดเชียงใหม่

ภาพที่ 2 ตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์ที่จะใช้สำหรับการทำตลาดของกลุ่มผู้ผลิตแคหมูไต้หวัน

3. กลุ่มแปรรูปผลผลิตการเกษตร บ้านซ้อแล เนื่องจากกลุ่มแปรรูปผลผลิตการเกษตร บ้านซ้อแล แต่เดิมได้รับความช่วยเหลือด้านตราสินค้า และบรรจุภัณฑ์จากหน่วยงานอื่นมาแล้ว และเป็นกลุ่มที่มีร้านค้าสำหรับจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของตนเอง ดังนั้น สิ่งที่กลุ่มต้องการ คือ การเข้าไปสานต่อในการพัฒนาตราสินค้า และบรรจุภัณฑ์เดิมของกลุ่มให้มีการสื่อสารต่อผู้บริโภค โภคเป้าหมายที่ชัดเจน และมีเอกลักษณ์มากขึ้น โดยพัฒนาโลโก้และชื่อตราให้เห็นเด่นชัดและจดจำได้ง่ายมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม จากการรวบรวมและการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า สมาชิกกลุ่มจะผลิตกระเทียมดองเป็นสินค้าหลัก โดยจะผลิตกระเทียมที่บ้านของสมาชิก แล้วนำมารวมกันยังร้านเพื่อการค้าจำหน่ายร่วมกัน แต่ในด้านการรวมกลุ่มนั้น ยังไม่มีระบบการบริหารจัดการกลุ่มที่ชัดเจนมากนัก และร้านค้าที่จำหน่ายก็มีใช้ร้านที่ขายแต่ผลิตภัณฑ์ชุมชนของกลุ่มแต่เพียงอย่างเดียว แต่มีสินค้าอุปโภคประเภทอื่น ๆ จำหน่ายด้วย

ภาพที่ 3 ตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์ที่จะใช้สำหรับการทำตลาดของกลุ่มแปรรูปผลผลิตการเกษตร บ้านซ้อแล

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

บทสรุปและข้อเสนอแนะในโครงการวิจัย เป็นการสรุปและการให้ข้อเสนอแนะตามข้อมูลที่ได้รับการกิจกรรมการทำวิจัยจากนั้นนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ ดังนี้

ผลจากการจัดทำเวทีชุมชน การศึกษาข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูลของบริบทชุมชน พบว่า เมืองแกนพัฒนามีสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ วัฒนธรรม แหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ มีวิถีการดำเนินชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน มีระบบสาธารณสุขประ โภคขั้นมูลฐานที่ดี โดยแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ได้แก่ วัดซึ่งมีจำนวนมากถึง 15 วัด โดยวัดที่มีชื่อเสียงและเป็นแหล่งท่องเที่ยวและแหล่งศึกษาทางศิลปะ วัฒนธรรม อาทิ วัดบ้านเด่นที่ก่อสร้างตามแบบสถาปัตยกรรมล้านนา วัดบ้านปางที่มีซุ้มประตูสวยงามแบบล้านนา วัดป่าสักที่มีศิลปะกำแพงเก่า และวัดป่าอรัญญิเวก ที่เหมาะสำหรับการนั่งสมาธิและการปฏิบัติธรรม มีเขื่อนแม่จตุสมบูรณ์ชล ซึ่งเป็นเขื่อนดินที่หล่อเลี้ยงชีวิตและการเกษตรของชุมชน และเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถสัมผัสกับความเป็นธรรมชาติของป่าเขาตลอดสองฝั่งแม่น้ำแม่จตุ และมีเรือนแพสำหรับบริการลูกค้า นอกจากนี้ ยังมีพิพิธภัณฑ์แหล่งเตาอินทิลเมืองแกนที่สร้างขึ้นตั้งแต่สมัยอาณาจักรล้านนา เป็นแหล่งเตาเผาเครื่องถ้วยชามเนื้อแกร่ง เคลือบสีเขียวอ่อน หรือสีลาด และในชุมชนยังมีร้านอาหารที่หลากหลายสำหรับบริการลูกค้าและนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวหรือซื้อผลิตภัณฑ์โอท็อปของชุมชน อาทิ ร้านกล้วยเดี่ยว ร้านส้มตำ ร้านข้าวมันไก่ ร้านอาหารตามสั่ง หรือร้านอาหารพื้นเมือง ด้านสินค้าของชุมชน ได้แก่ ช้างกระดาศ โคมไป 700 ปี นุ้ยชีวภาพ แคนหมูไร่มัน กระจับปี่ทอง เห็ดโคน เห็ดนางฟ้า และกล้วยไข่ เป็นต้น ด้านการประชาสัมพันธ์และการสนับสนุนการท่องเที่ยว เทศบาลเมืองแกนพัฒนาจะจัดงานสนับสนุนการท่องเที่ยวและการขายสินค้าโอท็อปของชุมชนเป็นประจำทุกปี ชื่อว่า “หนานานี่ที่เมืองแกน” พร้อมจัดรถรางนำเที่ยววัด เต่าเผาอินทิล และจุดท่องเที่ยวที่สำคัญของชุมชน และมีกิจกรรมวิ่งมาราธอน งานขายสินค้าโอท็อปชุมชน การประกวดศึกทอง และฟ้อนเล็บ ซึ่งถือว่าเป็นงานที่สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนเป็นอย่างมาก

ผลจากการวิเคราะห์ SWOT สรุปได้ว่า ชุมชนมีจุดแข็งอยู่ที่สำคัญหลายประการ เช่น ธุรกิจชุมชนเมืองแกนพัฒนาที่เข้าร่วมโครงการ จะมีความเอื้ออาทรต่อกัน และมีฐานการทำธุรกิจมาจากการผลิตเพื่อการบริโภคในครัวเรือนก่อน ส่วนที่เหลือนำไปขายในชุมชน ประกอบกับมีแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงามหลายแห่ง รวมถึงแหล่งรวมของวัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เป็นเอกลักษณ์ เหมาะกับการเป็นเมืองท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หรือเชิงอารยธรรมล้านนา มีสินค้าโอท็อปที่หลากหลาย ที่สามารถนำมาจำหน่ายร่วมกับการท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี รวมถึงมีโครงสร้างพื้นฐาน สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับการท่องเที่ยว อาทิ ร้านอาหาร การคมนาคม และมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถนำมาสร้างเอกลักษณ์ทางการขายและการบริการได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม จุดอ่อนที่พบคือ การทำการตลาดตลาดส่วนใหญ่ยังคงเป็นการทำธุรกิจแบบชาวบ้าน ซึ่งยังคงองค์ความรู้ที่แท้จริงในการทำการตลาด สมาชิกยังขาดความเข้าใจในความสำคัญของการรวมกลุ่ม และทำเป็นเพียงอาชีพเสริมเท่านั้น จึงไม่ค่อยเสียสละเวลา หรือทุ่มเวลาให้กับกลุ่ม ส่วนการวิเคราะห์โอกาส พบว่า ธุรกิจชุมชนของเมืองแกนพัฒนามีโอกาสที่จะพัฒนาตลาด เพราะ สินค้าโอท็อปได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลที่จะผลักดันให้สินค้าโอท็อปก้าวเข้าสู่การแข่งขันในตลาดโลกด้วย นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวปัจจุบันมีแนวโน้มที่มุ่งความสนใจไปที่การท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่ม หรือท่องเที่ยวในรูปแบบของความสนใจพิเศษมากขึ้น เช่น การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาดูงาน และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งเหมาะสมกับการพัฒนาเป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวในเมืองแกนพัฒนาเป็นอย่างมาก และการพัฒนาเส้นทาง การคมนาคมรถไฟความเร็วสูง จากกรุงเทพฯมายังจังหวัดเชียงใหม่ จะทำให้จำนวนนักท่องเที่ยวและผู้ซื้อจากภูมิภาคอื่น ๆ เข้ามาจับจ่ายซื้อสินค้าและบริการมากขึ้น จึงเป็น โอกาสของการขยายตลาดและพัฒนาตลาดของชุมชน

การพัฒนาการตลาดและการท่องเที่ยวของธุรกิจชุมชนเพื่อการยกระดับสู่วิสาหกิจชุมชน

กรณีศึกษา : ชุมชนเทศบาลเมืองแกนพัฒนา อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

เมืองแกนพัฒนาได้เป็นอย่างดี ด้านอุปสรรค พบว่า แม้จะมีแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงามและการพัฒนาเส้นทางคมนาคมที่สะดวก แต่ก็ยังคงมีเส้นทางในบางพื้นที่ไม่สะดวกในการเดินทาง ซึ่งอาจทำให้หลงทางได้ และปัญหาอุปสรรคในการเตรียมความพร้อมของชุมชนในการเป็นเจ้าบ้านที่ดี

ด้านกลยุทธ์ส่วนประสมทางการตลาด สรุปได้ว่า ด้านผลิตภัณฑ์ กลุ่มรวมใจพอเพียงผู้ผลิตเห็ดโคนน้อยและผลิตภัณฑ์ชีวภาพ กลุ่มผู้ผลิตแคบหมูไรมัน ต้องการที่จะพัฒนาตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์ ส่วนกลุ่มแปรรูปผลผลิตการเกษตร บ้านช่อแล ซึ่งผลิตกระเทียมดองเป็นสินค้าหลักของกลุ่มนั้น มีตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์เดิมแล้ว แต่ต้องการได้รับการพัฒนาและยกระดับให้มากขึ้นกว่าเดิม ส่วนช่องทางการขายจะเป็นการขายสินค้าให้กับผู้บริโภคในชุมชน และส่วนมากแล้ว ผู้ผลิตสินค้าโอท็อปในเมืองแกนพัฒนา ยังไม่ได้วางแผนทางการพัฒนาและหาช่องทางการขายใหม่ ๆ หรือยังไม่มีเครือข่ายการกระจายและการขายสินค้า ด้านกลุ่มตลาดเป้าหมายของแต่ละกลุ่มจะมีความแตกต่างกันไปตามผลิตภัณฑ์ที่ผลิต ด้านจุดขายของสินค้าจะใช้ภูมิปัญญาในการผลิตที่ได้รับการสืบทอดมาตั้งแต่ในอดีต เป็นเอกลักษณ์ของสินค้า และใช้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นจุดขายของภาคบริการ ด้านการส่งเสริมการตลาดจะใช้แค่เพียงการบอกแบบปากต่อปากในชุมชน ยังไม่มีการใช้การสื่อสารการตลาดรูปแบบอื่น ๆ แต่อย่างไรก็ตามจะมีข้อมูลข่าวสารของกลุ่มอยู่ในเว็บไซต์ของเทศบาลเมืองแกนพัฒนาเท่านั้น

ข้อเสนอแนะจากการทำวิจัยที่เมืองแกนพัฒนา มีดังนี้

1. เนื่องจากชุมชนเมืองแกนพัฒนา มีจุดแข็งของชุมชนที่มีแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปะและวัฒนธรรมที่สวยงาม มีรูปแบบการดำเนินชีวิตเรียบง่าย มีเอกลักษณ์ของท้องถิ่น และที่สำคัญ คือ ความมีอัธยาศัยไมตรีที่ดีของคนในชุมชน ซึ่งจะสามารถเป็นจุดแห่งการท่องเที่ยวไปในตัวได้เป็นอย่างดี เหมาะกับการเป็นเมืองท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หรือเชิงอารยธรรมล้านนา ประกอบกับสภาพอากาศในชุมชน จะเย็นสบายเกือบตลอดทั้ง และมีสินค้าโอท็อปที่หลากหลายจึงสามารถนำเอาวัฒนธรรมชุมชนมาประยุกต์ใช้ในเชิงธุรกิจการท่องเที่ยวได้ (Culture for Sell)
2. จากการศึกษาเทศบาลเมืองแกนพัฒนา ให้การสนับสนุนงบประมาณสำหรับ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยว อาทิ เส้นทางคมนาคม และระบบสาธารณูปโภค จึงสามารถที่จะเชื่อมโยงโปรแกรมการท่องเที่ยวเข้ากับแหล่งท่องเที่ยวต่างชุมชน ด้วยการสร้างสัมพันธ์กับแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หรือเชิงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ เช่น หมู่บ้านท่องเที่ยวของบ้านแม่กำปองที่ได้ไปศึกษาดูงานมาก่อน โดยชุมชนเมืองแกน อาจจัดแหล่งจำหน่ายสินค้าขึ้นภายในชุมชน หรือใช้สถานที่ของเทศบาลเพื่อรวบรวมกิจกรรมท่องเที่ยวในชุมชน เช่น ทัวร์เที่ยววัด เที่ยวเขื่อนแม่งัด หรือการให้นักท่องเที่ยวได้เข้าไปสัมผัสกับวิถีชีวิตจริงของชุมชน หรืออาจเป็นการท่องเที่ยวเชิงเกษตร หรือเที่ยวชมตลาดเย็นของชุมชนที่จำหน่ายของท้องถิ่นอยู่แล้ว
3. หน่วยงานการปกครองท้องถิ่น ต้องทำหน้าที่ในการดำเนินการจัดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างจริงจัง และเตรียมความพร้อมของชุมชนในการก้าวเข้าสู่ความเป็นเจ้าบ้านที่ดี และสร้างจิตสำนึกในการบริการให้เกิดขึ้นกับชุมชน เพราะหากต้องการพัฒนาชุมชนเมืองแกนให้ก้าวไปสู่หมู่บ้านแห่งการท่องเที่ยว หรือแหล่งโฮมสเตย์ที่มีชื่อเสียงต่อไป และต้องคิดหาวิธีการในการที่จะนำเอาผลิตภัณฑ์โอท็อปเข้าไปสู่เส้นทางของการท่องเที่ยวด้วย
4. สถาบันการศึกษา เช่น โรงเรียน จะต้องสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ศิลปะและวัฒนธรรมของชุมชน รวมถึงแหล่งทรัพยากรที่มีค่าของชุมชน และให้ใช้ทรัพยากรที่อยู่ในชุมชนอย่างคุ้มค่าและอย่างประหยัด เห็นประโยชน์ของการใช้ทรัพยากรร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งเมื่อใดขึ้นมา ความรักและความหวงแหนในทรัพยากรของชุมชน จะถูกซึมซับอยู่ในสายเลือดของเยาวชน

การพัฒนาการตลาดและการท่องเที่ยวของธุรกิจชุมชนเพื่อการยกระดับสู่วิสาหกิจชุมชน

กรณีศึกษา : ชุมชนเทศบาลเมืองแกนพัฒนา อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

5. ธุรกิจชุมชนต้องมีความผูกพันกันระหว่าง บ้าน วัด และ โรงเรียน โดยวัดจะทำหน้าที่เป็นแหล่งรวมทางจิตใจ และกิจกรรมทางวัฒนธรรม และพิธีการทางศาสนา โรงเรียนจะทำหน้าที่ในการสร้างความรู้ สร้างอาชีพ และปลูกฝังความรักในทรัพยากรท้องถิ่น และสืบทอดภูมิปัญญาของท้องถิ่นที่ตนอาศัยอยู่ และในส่วนของบ้านก็จะ เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของชุมชน ซึ่งหากชุมชนมีการพัฒนาไปในทางที่ดีแล้ว ก็จะสามารถใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุข

6. ผู้ที่จะเป็นประธานกลุ่ม ต้องมีวิสัยทัศน์ เป็นนักพัฒนา และมีความสามารถในการบริหารจัดการ กลุ่มที่ดี อีกทั้งต้องรู้จักที่จะเสียสละเวลา และยึดมั่นในผลประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าผลประโยชน์ส่วนตัว และมีความยุติธรรมและเป็นประชาธิปไตย และต้องรู้จักการวางแผน ติดตามแผน การควบคุมและประเมินผล

7. แนวคิดในการสนับสนุนให้ชุมชนก้าวเข้าสู่ธุรกิจท่องเที่ยวให้ประสบความสำเร็จจะต้องมีแนวทาง ในการบริหารจัดการที่ดี และต้องได้รับความร่วมมือจากหลายภาคส่วน ดังภาพที่ 4 ต่อไปนี้

ภาพที่ 4 แนวคิดการบริหารจัดการตลาดสินค้าชุมชนกับการบูรณาการเข้ากับการท่องเที่ยว

จากภาพที่ 4 การบริหารจัดการตลาดสินค้าชุมชนกับการบูรณาการเข้ากับการท่องเที่ยวของชุมชนเมืองแกนพัฒนานั้น ชุมชนจะต้องรู้จักที่จะวิเคราะห์สิ่งแวดล้อมและพฤติกรรมผู้บริโภคที่เกี่ยวข้องกับสินค้าและการท่องเที่ยวของชุมชน ทั้งนี้เพื่อนำเอาข้อมูลที่ได้มากำหนดเป็นส่วนตลาด การเลือกตลาดเป้าหมายให้กับสินค้าและการท่องเที่ยวของชุมชน จากนั้นจึงสร้างเอกลักษณ์และจุดขายให้ตรงกับความต้องการของผู้บริโภคเหล่านั้นแล้วพัฒนากลยุทธ์การตลาดที่เหมาะสมไปตอบสนองต่อไป ส่วนด้านการจัดการท่องเที่ยว ชุมชนจะต้องมีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับเวลาของนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่ม ทั้งนี้ต้องแสดงจุดยืนของการท่องเที่ยวชุมชนว่าจะเน้นการท่องเที่ยวแบบใด เช่น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวแบบผจญภัย หรือการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ทั้งนี้ต้องมีการพัฒนาระบบการคมนาคม และการจัดที่พักและร้านอาหารที่เพียงพอต่อจำนวนของนักท่องเที่ยว และมีการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้วย จึงจะทำให้การท่องเที่ยวชุมชนประสบความสำเร็จ

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2554). **แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555-2559.**

ประกาศคณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.

สังคิต พิริยะรังสรรค์. (2542). **เศรษฐกิจพึ่งตนเองในนิมิตใหม่ของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม,**

เอกสารการสัมมนาทางวิชาการประจำปีครั้งที่ 22, คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วิจิตรวงศ์ ณ ป้อมเพชร์. (2546). **พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับปัญหาเศรษฐกิจของประเทศไทย.**

กรุงเทพฯ: ยูโรปาเพรส.